

Αλέξης Πανσέληνος

«Έχω μια κλίση
στους
ματαιωμένους
ανθρώπους»

Ο γνωστός Έλληνας
συγγραφέας με αφορμή την
έκδοση του νέου του βιβλίου
«Λάδι σε καμβρά» μιλάει
στο «Βήμα» για τη δεκαετία
του '60, τη γραφή, την τέχνη
και την Ιστορία

σ. 4-5

Αύγουστος, 1966. Ο Σπύρος είναι είκοσι ετών και μαθητής (όπως τους έλεγαν τότε) στη Σχολή Καλών Τεχνών. Επίδοξος ζωγράφος, κοντολόγος. Ο έμπορος πατέρας του τον προτρέπει να μεταβεί για ολιγοήμερες διακοπές στο σπίτι ενός φίλου του, του Φαίδωνα Καραλή, ενός υποτίθεται σημαντικού εικαστικού καλλιτέχνη, ο οποίος μένει σε ένα ειδικό νησί του Αιγαίου που δεν προσδιορίζεται επακριβώς από τον Αλέξη Πανσέληνο στο νέο του μυθιστόρημα με τίτλο *Λάδι σε καμβά* (εκδ. Μεταίχμιο). Αυτό όμως δεν έχει και πολλή σημασία, εξάλλου ο τόπος είναι επινοημένος και προσρίζεται ως σκαηνικό για ένα *αξέχαστο* καλοκαίρι. Κρατήστε το αυτό, διότι *αξέχαστο* δεν είναι μονάχα τα καλά, είναι κυρίως τα κακά. Λοιπόν, ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου συναντά εκεί τις δύο κόρες της οικογένειάς, τη μεγαλύτερη Ειρήνη και τη μικρότερη Γωγώ. Οι συμβαίνει με την τελευταία (ένα 12χρονο κορίτσι, «*μια ανήλικη που όμως φλέτσαρε κανονικά*») πρόκειται να σημάδεψει ανεξίτηλα τη ζωή του Σπύρου και να τον φορτώσει ανεξίτηλα ενοχή. Λίγο μετά, η επιβολή της χούντας τον συνταγματάρχον του 1967 έρχεται να ανατρέψει όλες τις σταθερές στην Ελλάδα, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Το *Λάδι σε καμβά*, μια χαμηλόφωνη αλλά σφοδρή μετάβαση από το φως στο σκοτάδι, από τη συναισθηματική και ψυχική ανώφευση στην κατακρήμνιση της απώλειας και της λύπης, ανήκει στα όρια εκείνα κείμενα που διαβάζονται εύκολα (και απολαυστικά, εν προκειμένω) επειδή ακριβώς γράφονται δύσκολα. Συναντηθήκαμε με τον γνωστό πεζογράφο στο κέντρο της Αθήνας, στα γραφεία των εκδόσεων Μεταίχμιο, και κουβεντιάσαμε για αυτό.

Η αίσθηση της μεταίωσης

«Εφτασα να γράψω το βιβλίο μέσα από μια περιέργη σειρά συμπτώσεων που μου έφεραν στον νου κάποια καλοκαίρια εκείνης της περιόδου. Συνδυάζοντας βιώματα προσωπικά και βιώματα φίλων προέκυψε η συγκεκριμένη ιστορία, και μάλιστα όχι με τον τρόπο που τη σχεδιάζα. Θέλησα να δώσω κάτι από αυτή την εποχή, κυρίως την αίσθηση της μεταίωσης που είχαμε εμείς οι εικοσάρηδες. Οι πάνω στο ξεπεταγιά μας, πάνω που ηγαίναμε να ελπίζουμε και να κάνουμε πράγματα, ήρθε η δικτατορία και δέκοψε απότομα εκείνον τον προτοφανή και δημιουργικό αναβρασμό που επικρατούσε τότε. Σαφινικά το ρολόι γύρισε δεκαετίες πίσω, με τα τοαίμια, τις φρονιτανέδες, τις δάφνες, την αρχαιοπληξία, τις ελληνικές σημαίες, τους καραβανάδες, την καθαρευούσα, έστω και δολοφονημένη. Όλο αυτό ήταν ένα ξενέρωμα τρομακτικό, όπως θα λέγαμε σήμερα. Πέραν του ότι πολλοί από εμάς δοκιμάσαμε και τη σκληρή πλευρά του «καθεστώτος», είχε προς «Το Βήμα» ο 79χρονος συγγραφέας, «Νομίζω ότι ήταν σαν πένθος, το πένθος της γενιάς μου, αυτό που συνέβη τότε. Γιατί είχε διάρκεια το πράγμα. Ειδικά οι νέοι, που πάντοτε βλέπουν να ανοίγεται μπροστά τους η αυριανότητα, αισθάνονται ότι αυτό δεν θα τελειώσει ποτέ. Όσοι ήμασταν πολιτικοποιημένοι δεν διαπιστώνουμε καμία σοβαρή αντίδραση – εκτός από κάποιες φωνές στην Ευρώπη, για τους δε Αμερικανούς ούτε λόγος – με αποτέλεσμα την επαπεία να πυκνώνει και να διαστέλλεται σε βαθμό ανυπόφορο. Σκέπτομαι μια αναλογία τώρα. Αυτή την αποπνικτική αίσθηση του εγκλεισμού που είχαν οι νεότεροι στη διάρκεια της πανδημίας, τη νιώθαμε εμείς σε μια άλλη κλίμακα τότε. Ορισμένοι είχαμε και την ευτυχία να υπη-

Αλέξης Πανσέληνος

«Η ελληνική λογοτεχνία υποτιμάται επειδή τσούζει»

Ο **σημαντικός πεζογράφος** μιλάει στο «Βήμα» για το **καινούργιο** του **μυθιστόρημα** με κεντρικό ήρωα έναν **ματαιωμένο ζωγράφο**. Μια συζήτηση για το **πένθος** μιας ολόκληρης **γενιάς**, το μυθιστόρημα ως είδος **απαιτητικό** και την **ελπίδα** που μας προσφέρει η **τέχνη**

ρετήσουμε στον στρατό, οπότε είδαμε από τα μέσα και την αυθεντική όψη της κατάστασης» συνέχισε ειρωνικά και σαρκαστικά ο Αλέξης Πανσέληνος.

Ζωγραφικό δίπτυχο

«Ο ίδιος δεν υπήρξα ποτέ ζωγράφος. Τους έζησα όμως από κοντά και από κοντά. Οι γονείς μου έκαναν παρέα, λόγω χάρη, με τον Βακαλό, τον Κανέλλη, τον Ελευθεριάδη. Ως παιδί είχα επισκεφθεί τα σπίτια τους, μύριζα το νέφρι στα πινέλα και στα χρώματά τους, παρατηρούσα τα υλικά της εργασίας τους. Αργότερα έτυχε να κάνω κι εγώ παρέα με ζωγράφους, όπως ο Μπότσογλου ή ο Κατζουράκης που ανήκαν στους λεγόμενους «Νέους Ρεαλιστές», μάθαινα τις αγωνίες στο ξε-

κίνημά τους αλλά και πώς αντιμετώπιζαν τους δασκάλους τους, τον Μόραλη, τον Νικολάου. Τότε συντέλεσθε μια αξιόσημείωση εικαστική στροφή η οποία αποτύπωνε μια πολύ μίσηρη πλευρά της ζωής στην Ελλάδα. Μεταξύ άλλων κυριαρχούσε στα έργα μια υπόρρητη διαμαρτυρία, θα έλεγα, και παράλληλα ξεδιπλωνόταν ένας εκτεταμένος προβληματισμός για τα ζητήματα της τέχνης και της κοινωνίας ευρύτερα. Είχα μια πιο άμεση επαφή με τα «παρασκήνια» της ζωγραφικής και κάπως έτσι αποφάσισα να κάνω τον ήρωά μου ζωγράφο. Έναν ματαιωμένο ζωγράφο. Έναν άνθρωπο που ζεματίστηκε, που δεν πρόλαβε, που αναγκάστηκε να ακολουθήσει εκ των πραγμάτων ένα διαφορετικό μονοπάτι, όπως πολλοί της

γενιάς μου. Μέσα από τον Σπύρο αναδύεται, συνεπώς, η ιστορία του ματαιωμένου ανθρώπου. Επιχείρησα να περιγράψω την πορεία και την ψυχολογία του σε αυτό το μυθιστόρημα. Κατά τα λοιπά, είχα εξαρχής μια κλίση προς τους ματαιωμένους ανθρώπους, ίσως επειδή υπήρξα κι εγώ τέτοιος κάποτε».

Αν το *Λάδι σε καμβά* ήταν πίνακας θα επρόκειτο για ένα δίπτυχο. Περνάμε από κάτι εκτυφλωτικά όμορφο σε κάτι που πικρίζει και θολώνει και μαυρίζει. «Καταλαβαίνω τι εννοείτε. Τι συνδέει, ας πούμε, αυτά τα δύο μέρη; Το σκέφτομαι ήδη αυτές τις λίγες μέρες που κυκλοφορεί το βιβλίο. Θα μπορούσα να πω ότι τα συνδέει εκείνος ο πίνακας *α λα Γκόγια* που εμφανίζεται στο τέλος της αφήγησης. Θα μπορούσα επίσης να πω ότι ο πραγματικός ήρωας της αφήγησης είναι ο ίδιος ο πίνακας, επειδή συμπεκνώνει ένα δικό του τραύμα, του Σπύρου και της μικρής Γωγώ. Το πιστεύω ως άτομο αυτό, μου συμβαίνει και εικάζω ότι συμβαίνει και σε άλλους. Οι δηλαδή οι άνθρωποι θυμώμαστε τα τραύματά διότι χαράζουν βαθύτερα τις ζωές μας. Χαρές περνάμε πάρα πολλές. Τα σοβαρά τραύματα μπορεί να είναι λιγότερα αλλά είναι πιο έντονα. Οι ωραίες στιγμές δεν μένουν. Το καλό δεν έχει διάρκεια, υπάρχει σαν μια γενική λάμψη. Το κακό όχι μόνο έχει διάρκεια αλλά είναι και σαφέστερο, προσλαμβάνει δηλαδή στον εσωτερικό μας κόσμο μορφές με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ας επανέλθω όμως στο βιβλίο. Η μικρή Γωγώ λειτουργεί σαν ένα σύμβολο της ανώπτητας που καταστρέφεται. Όπως ακριβώς καταστρέφεται και η ίδια από κάτι που απρόσμενα αντικρίζει να γίνεται, μια σημάδια βραδιά, μεταξύ του Σπύρου και της αδελφής της, της ενήλικης Ειρήνης. Ο Σπύρος ουσιαστικά είναι κι αυτός παιδί ακόμα. Δεν είναι κανείς τριαντάρης. Και έχει συγκρουόμενες παρορμήσεις. Μαγειρεύει από το πώς τον προσεγγίζει η μικρή, από τον τρόπο που τον κυνηγά η Γωγώ, αυτό το παράξενο κορίτσι που βιώνει τη δική της αφύπνιση. Συμβαίνει

Η ελπίδα που προσφέρει η τέχνη δεν προκύπτει τόσο από τη θεματολογία αλλά από τη δεινότητα με την οποία αποδίδεις το θέμα σου. Η ομορφιά της τέχνης δεν έχει σχέση με την ομορφιά του θέματος, έχει σχέση με την αρτιότητα και τη δύναμη του ζωγράφου, του μουσικού, του συγγραφέα

«Είναι γιατί το μυθιστόρημα από ένα σημείο και μετά. Αλλά για όσους το έχουν μέσα τους και το κάνουν με μεράκι, πιστέψτε με, δεν υπάρχει μεγαλύτερη απόλαυση από το να ανεγείρουν τελικά το οικοδόμημα που έχουν φανταστεί» τονίζει στο «Βήμα» ο Αλέξης Πανσέληνος

κι αυτό, οι άνθρωποι που μας προσέχουν και μας ερωτεύονται, μας κινούν το ενδιαφέρον ούτως ή άλλως. Ενίοτε δε τους ερωτευόμαστε κι εμείς, εξαιτίας της προσήλωσης και της επιθυμίας που δείχνουν προς το πρόσωπό μας. Πάντως όταν είσαι ένα αγόρι 20 χρονών, τις θέλεις όλες! Η μικρή Γωγώ, από την άλλη μεριά, δεν είναι μια Λολίτα ακριβώς. Χρειάστηκε σαφώς πολλή πειθαρχία για να αποφύγω μια φτηνή απομίμηση της, αλλά, σε κάθε περίπτωση, η στάχυνσή μου κινήθηκε προς άλλες κατευθύνσεις. Ο ήρωάς μου δεν είναι λογοτέχνης, είναι ένας ζωγράφος που αναθυμιάται τη ζωή του και τη διηγείται σήμερα. Και τη διηγείται με τη σεμνότητα και την απλότητα εκείνου που δεν θεωρεί ότι είναι κάποιο σπουδαίο πρόσωπο. Εξυπακούεται βέβαια ότι, εν γένει, η ζωή είναι πιο περίτεχνη από τη γραμμική αφήγηση ενός συγγραφέα. Εδώ που τα λέμε μάλιστα, η ζωή είναι πιο περίτεχνη ακόμα κι από την πλέον περίτεχνη αφήγηση ενός συγγραφέα!» εξήγησε ο Αλέξης Πανσέληνος όλο νόημα.

Περί τέχνης και γραφής

Υπάρχουν μέσα στο βιβλίο του και πολλές σκέψεις για την τέχνη (για τη ζωγραφική αλλά και για τη γραφή, αλίμονο). Για παράδειγμα, «τέλεια αντιγράφει όποιος τίποτα δεν έχει μέσα του». Υπέροχο; Ναι. Δεν συμφωνεί ωστόσο ο συγγραφέας και με όλα όσα υποστηρίζει ο χαρακτήρας του, ο Σπύρος. «Η ελπίδα που προσφέρει η τέχνη δεν προκύπτει τόσο από τη θεματολογία αλλά από τη δεινότητα με την οποία αποδίδεις το θέμα σου. Η ομορφιά της

τέχνης δεν έχει σχέση με την ομορφιά του θέματος, έχει σχέση με την αρτιότητα και τη δύναμη του ζωγράφου, του μουσικού, του συγγραφέα. Στις σκοτεινές ιστορίες του Ντοστογιέφκι δεν υπάρχει φως, το φως προκύπτει από το ύψος του, από εκεί πηγάζει η ελπίδα».

Προς το τέλος της συζήτησής μας, μιλώντας για τη δική του σταδιοδρομία στα γράμματα, ανέφερε: «Νομίζω ότι εγώ ο ίδιος δεν έπληξα ποτέ, γιατί συνειδητά υιοθετούσα διαφορετικό ύψος κάθε φορά, σε κάθε βιβλίο, ώστε να ευχαριστώ τον γράφιο. Δεν νομίζω ότι θα είχε και πολύ νόημα αν συνέβαινε κάτι διαφορετικό. Αλλιώς, θα βαριόμουν κιόλας. Αν κάτι αξίζει πάντως από όλη αυτή την παραγωγή είναι ότι υποστήριξα την υπόθεση που λέγεται "ελληνικό μυθιστόρημα". Το μυθιστόρημα δεν είναι εύκολη τέχνη, είναι ζορική, κουραστική, έχει πολύ χαμηλίκι. Είναι γιατί το μυθιστόρημα από ένα σημείο και μετά. Αλλά για όσους το έχουν μέσα τους και το κάνουν με μεράκι, πιστέψτε με, δεν υπάρχει μεγαλύτερη απόλαυση από το να ανεγείρουν τελικά το οικοδόμημα που έχουν φανταστεί».

Ο Αλέξης Πανσέληνος είναι πεπεισμένος ότι «η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία υποτιμάται και δεν διαβάζεται τόσο από τους Έλληνες αναγνώστες επειδή τσούζει και εξεικονίζει μια οικεία πραγματικότητα που είναι αποωθητική. Και οι ξένοι που μεταφράζονται εδώ – μετρίοι στην πλειονότητά τους – γράφουν για άγρια πράγματα αλλά, ξέρετε, τους προημιούν επειδή δεν περιγράφουν τη δική μας πραγματικότητα. Εντάξει, την πέρασα κι εγώ αυτή τη φάση κάποτε. Και όντως απείχα από τους συμπατριώτες μου λογοτέχνες, με τα μυαλά που κουβαλούσα τότε, νεότερος και αφελής. Η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία δεν υστερεί ποιοτικά σε σχέση με άλλες εθνικές λογοτεχνίες. Νομίζω ότι τα ποσοτικά μεγέθη δίνουν ευκρινέστερες και πιο πειστικές εξηγήσεις. Διότι τα ποιοτικά και καλογραμμένα βιβλία είναι λίγα. Αυτό ισχύει ανέκαθεν και ισχύει παντού, σε κάθε γλώσσα, σε κάθε χώρα».

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ
Λάδι σε καμβά
Εκδόσεις Μεταίχμιο,
2022, σελ. 224,
τιμή 13,30 ευρώ